

*Вороніна К. В.,  
кандидат філологічних наук,  
доцент кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша  
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

## ВІДТВОРЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ ТВОРІВ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ УКРАЇНСЬКОЮ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ-КАЗКИ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА “THE HOBBIT, OR THERE AND BACK AGAIN”)

**Анотація.** У фокусі дослідження – особливості україномовного перекладацького відтворення власних назв творів жанру фентезі. Дослідження онімів викликає зацікавленість через низку чинників, серед яких провідними вважають постійні зміни в лексичному складі мови.

Вивчення перекладацького аспекту власних назв повинно здійснюватися з урахуванням їх розуміння в лінгвістичних дослідженнях. Зі становленням антропоцентричної парадигми та виокремленням в її межах когнітивної ономастики дещо змінилося тлумачення поняття власної назви. Тісний зв'язок лінгвістики з нейронауками дозволив ще глибше проаналізувати роль, що відіграють оніми взагалі та власні імена зокрема в житті людини. Так, зафіксовано зростання значущості власних назв та їхній чималий вплив на свідомість людини.

Установлено, що на особливості перекладацького відтворення власних назв істотно впливають функції, які вони виконують залежно від середовища їхнього функціонування. Зроблено висновки, що в рамках художнього твору власні назви виконують функції, відмінні від функцій інших онімів. Так, у низці випадків номінативна функція позбавляється провідної ролі, поступаючись емоційно-оцінній, прагматичній, прогнозуючій.

Величезну роль під час відтворення онімів відіграють жанрові особливості твору, зокрема його мовно-стилістичні особливості: наявність лексичних одиниць на позначення об'єктів нереальних світів, введення до твору штучних мов і створення унікальних власних назв. Твори жанру фентезі взагалі й аналізованого роману-казки зокрема відрізняються великою кількістю власних назв, створених автором на позначення та характеристики героїв і оточення вигаданих світів, що мають чималий прагматичний потенціал. Отже, до провідних завдань перекладача належить відтворення засобами цільової мови того впливу, який чинять оніми на читача твору оригіналу.

Під час роботи над власними назвами художніх творів перекладачі мають застосовувати нестандартні підходи як до тлумачення, так і до відтворення того чи іншого оніма, адже підходи, які можна використовувати під час перекладу інших власних назв, у разі роботи з художнім твором не спрацьовують.

Не існує єдиного підходу до перекладу власних назв; перекладач має робити вибір у кожному конкретному випадку, урахувавши низку чинників: від структури утворення до характеристик цільової аудиторії. Так само на розсуд перекладача залишається вибір провідної стратегії – форенізації чи доместикації – та засобів її актуалізації в тексті перекладу. В аналізованих перекладах домінує стратегія доместикації, яка реалізується застосуванням такого способу перекладацького відтворення онімів, як калькування.

**Ключові слова:** власна назва, онім, калькування, перекладацький відповідник, перекладацьке відтворення, транскодування.

**Постановка проблеми.** Вивчення власних назв залишається одним з актуальних напрямів, що привертає увагу фахівців широкого загалу. Дослідницька зацікавленість зумовлюється багатьма чинниками, серед яких провідна роль належить постійним змінам у лексичному складі мови. Лінгвістичні розробки не залишилися поза увагою перекладознавців, які, поступово переосмислюючи провідні постулати ономастики, пропонують нові підходи як до перекладацького вивчення особливостей відтворення власних назв засобами цільової мови, так і до суто практичних рішень. На поточний момент є потреба в комплексному висвітленні особливостей відтворення власних назв засобами цільової мови, адже на складний перекладацький процес істотно впливає насамперед розуміння власної назви та її функцій. У межах художнього твору функції власних назв дещо відрізняються від функцій інших онімів, що впливає і на способи їх перекладацького відтворення. Крім того, перекладач також має враховувати жанрово-стилістичні характеристики художнього твору, до складу якого вони належать.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вивченню власних назв, їхньої типології, особливостей їхнього функціонування присвячені роботи Ю. Бондалетова, О. Карпенко, Н. Невмержицької, О. Суперанської, А. Федорова. Особливості перекладацького відтворення власних назв засобами цільової мови висвітлено у працях М. Бережної, С. Влахова, С. Флорина, А. Гудманяна, Д. Єрмоловича, Т. Кияка, О. Огуя, А. Науменка, Л. Коломієць, Л. Кушнір.

**Мета статті** полягає у визначенні особливостей відтворення україномовних перекладацьких відповідників англословним власним назвам з урахуванням їхньої структури утворення та функціонування в межах твору жанру фентезі.

**Виклад основного матеріалу.** Дослідження виконано на матеріалі роману Дж.Р.Р. Толкіна “The Hobbit, or There and Back Again” [32], його двох перекладів українською: «Гобіт, або Мандрівка за Імлисті гори» О. Мокровольського [30] та «Гобіт, або Туди і звідти» О. О'Лір [31]. Вибір цього твору зумовлено тим, що саме цей роман-казку вважають одним із перших творів жанру фентезі. Відомо, що Дж.Р.Р. Толкін розпочав роботу над казкою в 1930 р. під час перевірки студентських робіт. Стомившись, він написав на звороті однієї з них: «У норі під землею жив гобіт <...>» [27]. Твір вийшов друком лише через 7 років, 21 вересня 1937 р. у видавництві George Allen & Unwin. Розрахована переважно на дитячу аудиторію, казка одразу ж зацікавила не тільки читачів, а й критиків. Вірогідно, успіх у читачів пов'язаний із тим, що письменник вдало запровадив у твір казки, які розказував власним дітям і які прийшлися

ім до вподоби. Казку вважають «саме тим ключовим твором, де вперше проявилися таланти Толкіна як розповідача дитячих історій, поета, ілюстратора та, урешті-решт, створювача авторської міфології» [1, с. 23]. Пізніше видавець звернувся до письменника із проханням продовжити серію творів про гобітів. Так, у 1954 р. з'явився більш серозний твір, розрахований уже на дорослих читачів, що дістав назву «Володар Перснів» і приніс автору всевітню славу та визнання. Казку «Гобіт, або Туди і звідти» уважають своєрідною «прелюдією до «Володаря Перснів»» [32].

Дотепер роман-казка «The Hobbit, or There and Back Again» перекладався українською двічі. Перший переклад «Гобіт, або Мандрівка за Імлисті гори», що побачив світ у 1985 р., належить Олександрю Мокровольському. Згодом – у 2007 р. – з'явився другий переклад усесвітньо відомої казки, який виконала Олена О'Лір; в її перекладі роман дістав назву «Гобіт, або Туди і звідти». Власне дослідження здійснено на матеріалі обох перекладів українською, адже вони виконані в різні хронологічні періоди, що дає змогу простежити розвиток перекладацької думки із плином часу.

**Об'єктом** даної розробки є власні назви твору жанру фентезі, **предметом** – способи їх відтворення українською. Тож, доречно розпочати з визначення поняття власної назви та її функцій у рамках художнього твору. Більшість дослідників у галузі ономастики під власною назвою (онім) розуміють «слово, словосполучення або речення, яке слугує для виокремлення об'єкта, що воно позначає, з низки йому подібних, водночас індивідуалізуючи й ідентифікуючи даний об'єкт» [28, с. 473]. Отже, власна назва надається певному індивідуальному об'єкту, тим самим визначаючи його та відмежовуючи від інших об'єктів того ж класу [8, с. 5–11]. До провідних функцій власних назв відносять номінативну: «На перший план виступає функція номінативна – називати, щоб відрізнити однотипні об'єкти один від одного» [17, с. 153–154]. На відміну від загальних назв, «основна функція яких – називати, щоб повідомити значення, викликати конотацію» [17, с. 153–154], власні назви позбавлені конотації. Погоджуючись із провідною роллю номінативної функції, деякі дослідники виокремлюють інші функції власних назв, а саме: експресивно-емоційну, комунікативну, функцію документалізації в соціумі [11; 20]. Усі власні назви, що існують у мові певного народу, які позначають реальні та фантастичні об'єкти, утворюють ономастичний простір [28, с. 473].

Зі становленням антропоцентричної парадигми в лінгвістичних студіях особливої ваги набуває когнітивна лінгвістика, у межах якої порівняно нещодавно виокремилася когнітивна ономастика [2; 5; 23] – «розділ ономастики, що вивчає власні назви в ментальному лексиконі» [28]. У межах когнітивної ономастики власна назва вивчається як один із різновидів пізнавальної діяльності людини [5]; дослідження з указаної галузі фокусуються здебільшого на особливостях утворення оніма людиною, на тому, яким саме чином відбувається процес входження невідомої власної назви до ментального лексикону людини, а також через які чинники відбувається випадіння оніма з ментального лексикону, тобто його забування.

Дотепер залишається відкритим питання щодо того, чи належать власні назви до таких знаків мови, що мозок обробляє особливим чином. На поточний момент дослідження в галузі ономастики поступово повертаються в бік нейронаук, які «роз-

глядаються і як новий методологічний інструмент, і як джерело доповнень та розвитку існуючих теорій» [13, с. 371]. Зараз ще надто рано говорити про становлення нейрономастики як самостійного напрямку, але ж подальший розвиток ономастики вбачають саме в тісному взаємозв'язку з нейродослідженнями [2; 13; 15].

Нейробіологами визнано особливий нейробіологічний статус власних назв, що безпосередньо впливає на способи їх ментального представлення, які змінюються з віком людини. Наголошують на особливому когнітивному статусі власної назви, притаманному лише людині, оскільки за посередництва власних назв здійснюються «абстрактні відносини вищого порядку між двома об'єктами через поняття знаковості» [23]. Під час обробки різних класів власних назв задіяні різні когнітивні процеси [22]. Привертає увагу і той факт, що власні та загальні назви зберігаються в мозку незалежно одні від інших [25].

З огляду на новітні результати досліджень у галузі нейробіології та лінгвістики особливої ваги набуває питання власного імені в житті людини. Так, Т. Чернігівська підкреслює, що «змінюючи ім'я, людина змінює координати свідомості» [21], а саму зміну власного імені ототожнює зі зміною життя: «Окрема та надто цікава тема – свідомий чи підсвідомий перехід від одного імені до іншого, тобто відмова від одного життя та вибір іншого» [там само].

Отже, з розвитком когнітивної ономастики та її більш тісним зв'язком із нейронауками бачимо переосмислення розуміння власної назви та її функцій. Так, спостерігаємо суттєве зростання значущості власної назви в житті людини – від функції ідентифікації до здатності впливати на життя.

Лінгвістичні розробки не залишилися поза увагою перекладачів, які, поступово переосмислюючи провідні постулати ономастики, пропонують нові підходи як до перекладацького вивчення особливостей відтворення власних назв засобами цільової мови, так і до суто практичних рішень.

Проблема перекладу власних назв залишається одним із суперечливих питань сучасного етапу розвитку перекладацької думки. Погляди дослідників щодо необхідності або ж відсутності необхідності в перекладі власних назв значно варіюються. Так, згідно з досить поширеною думкою, «власні назви є значним міжмовним шаром лексики, який зазвичай не потребує перекладу, що приводить до появи іншомовних власних назв у будь-якій мові» [28, с. 473]. Існує досить популярна думка, що здебільшого власні назви мають бути транскодовані, тобто передані за допомогою алфавітної системи мови перекладу з метою більш-менш адекватної передачі звучання [12, с. 54–75]. Згідно з таким поглядом, іншомовне відтворення власних назв не ускладнює працю перекладача та не потребує будь-яких додаткових зусиль.

Згідно з діаметрально протилежною думкою, проблема перекладацького відтворення власних назв у цільовій мові є складною, такою, що потребує комплексних підходів до вирішення [7]. Адже в низці випадків неправильне перекладацьке рішення може спричинити непорозуміння, що, у свою чергу, може призвести до численних помилок.

Аналізуючи проблеми перекладу власних назв, варто враховувати середовище їх функціонування: чи вони належать / не належать до складу художнього твору. У разі їхньої належності до художнього твору наголошують на тому, що їхні функції не обмежуються лише номінативною [6; 10; 19]. Серед інших не

менш важливих функцій виокремлюють емоційно-оцінну, що реалізується в можливості власної назви характеризувати персонажів [10; 19]. Наділені великим ступенем експресивності, власні назви істотно впливають на читача (прагматична функція) [12]. До провідних функцій власних назв відносять прогноуючу – здатність бути своєрідними підказками читачеві стосовно подальшого розвитку подій [9; 19], а також текстотвірну: «Вони забарвлюють, увиразнюють текст, виконуючи й істотну текстотвірну функцію» [4, с. 69].

Що стосується поглядів провідних перекладознавців на особливості перекладу власних назв з урахуванням їхнього функціонального аспекту, то Т. Кияк, О. Огуй і А. Науменко наголошують на тому, що під час відтворення тих власних імен, що виконують не стільки номінативну, скільки емоційно-оцінну функцію, варто застосовувати підходи, відмінні від тих, що використовують для перекладу звичайних імен: «Замість транскрипції, яка не може виявити емоційний вплив на рецептора, необхідно виразити закладену в іменах смислову та емоційну інформацію за допомогою перекладу» [6, с. 131].

Визнають, що проблеми у відтворенні власних назв ціловою мовою можуть з'явитися тоді, коли перекладач має справу із семантично наповненими назвами, тобто з такими, що несуть чимале емоційне навантаження, образність, культурологічну алюзивність тощо [3, с. 45]. Труднощі пов'язані з необхідністю відтворити весь діапазон задуму автора твору оригіналу засобами цільової мови, що потребує від перекладача чималої майстерності. Власні назви в художньому творі «отримують у тексті якісну характеристику і створюють відповідний образ», що змушує перекладачів «шукати творчих шляхів спочатку вилучення, а потім і відтворення прихованого змісту, закладеного автором твору» [16, с. 198].

Ономастикон твору характеризує ідіостиль кожного письменника; власні назви надзвичайно важливі для розпізнавання прихованих смислів, що закладені письменником, а також його світогляду [14].

Зазначають, що в середньому у складі художнього твору всі власні назви становлять не більше 5% усього обсягу текстової частини [4, с. 68], але ж вони суттєві для сприйняття всього твору: «Без аналізу отих згаданих 5% справжнє розуміння тексту, його глибинних, підтекстових змістових шарів, просто неможливе» [4, с. 69]. Власні назви сповіщають читачеві додаткову інформацію, «нерідко й таку, що іншими способами в тексті не виражена» [4, с. 69]. У свою чергу, така імпліцитно висловлена інформація лежить в основі множинності варіантів інтерпретації власних назв і всього твору кожним окремим читачем.

Ономастикон аналізованого твору жанру фентезі розподіляється на дві найбільш численні групи: антропоніми й топоніми. Антропоніми слугують для надання імен та відповідних характеристик усім персонажам, а топоніми окреслюють простір, на тлі якого розгортаються основні події. Менші за чисельністю, але не менш важливі для відтворення фантастичного світу в романі зооніми (власні назви (оклички) будь-яких тварин), геортоніми (власні назви на позначення свят, пам'ятних або знаменних дат), полемоніми (назви на позначення битв і війн), хрематоніми (власні назви на позначення об'єктів матеріальної культури), астроніми (власні назви на позначення небесних тіл).

Для кращого розуміння особливостей утворення власних назв та їхнього функціонування на сторінках роману фентезі

варто звернутися до рекомендацій самого автора, якого вважають засновником жанру фентезі – Дж.Р.Р. Толкіна [18; 26]. Автор наголошує на важливості його власних назв взагалі та топонімів зокрема для розуміння його творів. На позначення вигаданих географічних об'єктів він використовує вигадані назви, для інтерпретації яких потрібно залучити творчу уяву. Незвичний світ, що утворив цей видатний письменник, став тим поштовхом, який заохочував його на експерименти з мовою – велика кількість його власних назв мають оказіональний характер. Не тільки письменник, але й лінгвіст, і перекладач, Дж.Р.Р. Толкін усвідомлював труднощі, з якими можуть стикнутися потенційні перекладачі його творів. Отже, він залишив майбутнім перекладачам рекомендації стосовно того, як підходити до перекладів створених ним онімів. Рекомендації мають досить загальний характер, не прив'язуючись до якоїсь конкретної мови перекладу. Перекладачеві необхідно застосовувати творчі підходи не тільки до відтворення власних відповідників, а й до розпізнавання імпліцитних смислів у кожному з онімів. Під час утворення власних відповідників творчі підходи перекладача бажані, але ж, з іншого боку, «він у жодному разі не може намагатися зайняти місце того, хто надає імена, – ця функція належить лише авторові» [24, с. 163].

Проаналізуємо, якими способами перекладачі відтворили українською авторські власні назви. Під час роботи із власними іменами персонажів обидва перекладачі застосували транскодування. Так, *Balin, Bard, Belladonna, Beorn, Bert, Bifur, Bilbo, Bofur, Bombur, Bungo, Dori, Dwalin, Elrond, Fili, Fundin, Kili, Nori, Ori, Tom, William* у перекладах обох перекладачів дістали транслітеровані відповідники: *Балін, Бард, Беладонна, Беорн, Берт, Біфур, Більбо, Бофур, Бомбур, Бунго, Дорі, Двалін, Елронд, Філі, Фундін, Кілі, Норі, Орі, Том, Вільям*. У прикладах нижче обидва перекладачі обирають транскрибування, що привело до створення відповідників *Дайн, Найн і Оїн* авторським *Dain, Nain, Oin*.

Приклади нижче є так само транскодованими відповідниками, але ж О. Мокровольський обирає транслітерування, а О. О'Лір – транскрибування. Такі імена, як *Bolg, Galion, Gandalf, Girion, Gloin, Gollum*, в О. Мокровольського передані як *Болг, Галіон, Гандальф, Гіріон, Глоїн, Гольфімбур*, тоді як в О. О'Лір – *Болг, Галіон, Гандальф, Гіріон, Глоїн, Гольфімбур*.

Під час роботи із промовистими іменами обидва перекладачі застосовують інший спосіб – калькування. У нашій вибірці зафіксовані випадки калькування із трансформаціями та без. Одним із прикладів калькування є одностайне рішення обох перекладачів: *Thorin Dubs* для авторського *Thorin Oakenshield*, де перша лексична одиниця транскодована, а друга калькована: *Oakenshield = Oak + shield*, що вповні відтворено українською: *Дубоцим = Дуб + цим*.

У прикладі нижче так само маємо калькування: для відтворення *Bullroarer* О. Мокровольський утворив одиницю *Рукобик*, а О. О'Лір запропонувала *Бикорева*. Зазначені рішення свідчать про спільність підходу як до тлумачення авторської одиниці, так і до відтворення її еквівалентів у творі перекладу. Очевидно, що перекладачі спиралися на структуру лексеми *Bullroarer*, яка складається з *bull – бик* і *roar – ревіти*. Україномовні відповідники зберігають структуру одиниці оригіналу та вповні відтворюють її прагматичний потенціал і функціональне навантаження.

Обидва перекладачі удавалися до калькування не тільки під час роботи з антропонімами, але і з іншими різновидами власних назв. Так, авторський топонім *Dale in the North* О. О'Лір відтворила без трансформацій: *Північний Діл*. О. Мокровольський в аналогічному прикладі застосовує калькування з вилученням. У нього варіант *Діл* не має так званого географічного уточнення, де саме розташований, що призводить до певної втрати закладеного автором сенсу. Привертає увагу й той факт, що в іншому місці твору той самий географічний об'єкт переданий О. Мокровольським описово – *долина*. Упродовж всього твору можна простежити тенденцію О. Мокровольського до деонімізації. Так, *the great Mill, the Front Gate, Front Porch* у його перекладах із власних назв перетворюються на загальні: *великий млин, передня брама, передній ганок*. О. О'Лір тяжіє до збереження авторської інтенції у прикладах на зразок наведених вище, її відповідники: *Великий Млин, Головна Брама, Передня Галерея*.

Під час роботи з топонімами іноді вживали автохтонний відповідник. Так, *the Lake* обидва перекладача переклали як *Озеро*.

Наведемо приклад відтворення топоніма, де перекладачі обирають різні способи утворення відповідників. О. Мокровольський застосовує автохтонний відповідник, О. О'Лір обирає описовий переклад. Для аналізу прикладу наведемо контекст, у якому вжито власну назву:

«<...> was the famous Belladonna Took, one of the three remarkable daughters of the Old Took, head of the hobbits who lived across *The Water*, the small river that ran at the foot of *The Hill*» [32];

«<...> була славетна Беладонна Тук, одна з трьох незрівнянних дочок старого Тука, який був за старшого в гобітів по той бік *Водиці* – річечки, що текла попід *Горою*» [30];

«<...> була знаменита Беладонна Тук, одна з трьох славетних доньок Старого Тука, старійшини гобітів, котрі жили в *Заріччі* – по той бік *маленької річечки*, що протікала біля підніжжя *Пригірка*» [31].

Під власною назвою *the Water* Дж.Р.Р. Толкін має на увазі невеличку річку, що тече неподалік. Читачам залишається лише здогадатися, чому автор обрав саме таку назву для водного об'єкта, тобто чому ріку він назвав *Водою*. Авторська інтенція була цілком відтворена в перекладі О. Мокровольського – *Водиця*. По-перше, *водиця* є прямим відповідником англійської лексичної одиниці *water*, по-друге, завдяки зменшувально-пестливому суфіксу читачу стає зрозумілим, що йдеться про зовсім невеличку річку, річечку. О. О'Лір не відтворює назву ріки – вона передає власну назву описово – *маленька річечка*. Натомість вводить до тексту власну назву *Заріччя* – тобто край за річкою, вірогідно, з метою конкретизації місцевості. На нашу думку, це рішення можна вважати своєрідною компенсацією авторського задуму.

У прикладах нижче О. Мокровольський застосовує функціональний аналог, а варіант О. О'Лір тяжіє до калькування. Імовірно, під час роботи над прізвиськом *Baggins* обидва перекладачі звернулися до рекомендацій самого Дж.Р.Р. Толкіна. За його порадами, варто перекладати це прізвисько зі збереженням семи *bag* – *сумка, мішок, торба*. Відповідник О. О'Лір *Торбин* уповні відтворює задум Дж.Р.Р. Толкіна. О. Мокровольський відійшов від рекомендацій автора. Його відповідник *Злоткінс* здатен суттєво впливати на читача, викликаючи в його свідомості асоціації із золотом та іншими атрибутами заможного життя. Припускаємо, що таким чином перекладач охарактеризував

персонажа. Відтворив його як поважного гобіта, якому до вподоби тихе спокійне життя без будь-яких пригод. Не є винятком і врахування цільової аудиторії – дітей, яким до вподоби красномовні характеристики персонажів.

Привертає увагу те, що до функціонального аналога обидва перекладачі вдавалися під час роботи з назвою свят. Запропоновані відповідники відображають перекладацьку тенденцію до стратегії одомашнення. Обираючи відповідники *на Купала* (О. Мокровольський) та *ніч проти Літня* (О. О'Лір) для англійської *Midsummer's Eve*, а також *Новий рік* (О. Мокровольський) та *Різдвян* (О. О'Лір) для *Yule-tide*, перекладачі максимально наближують текст до читача, до його культури та відомих йому реалій.

Про те, наскільки непростим виявляється завдання перекладача з відтворення власних назв, свідчать приклади нижче. Так, для відтворення прізвиська *Bun-owes* О. Мокровольський пропонує варіант *Вкдунокс*, а О. О'Лір – *Норчук*. Мотивація обох перекладачів щодо таких несподіваних рішень залишається непрозорою. У межах авторської лексеми можна розпізнати *Bun* – *здобна булочка, кекс* і *owes* – 3 особа однини дієслова *owe* – *бути винним, заборгувати* [29]. Жоден із відповідників не відтворює семантики, закладеної автором, але жодним чином не зменшує їхньої цінності як вдалих перекладацьких рішень. Приклади вище відносимо до функціонального аналога.

**Висновки.** У результаті проведеного дослідження встановлено, що на утворення перекладацьких відповідників суттєво впливає насамперед розуміння поняття власної назви та її ролі в рамках художнього твору. Установлено, що структурні та функціональні характеристики власних назв твору оригіналу значно впливають на способи утворення відповідників у тексті перекладу, а також на вибір стратегії перекладу. Зроблено висновки, що не існує одного єдиного підходу до відтворення власних назв у цільовій мові. Кожен перекладач здійснює вибір того чи іншого способу перекладу в кожному конкретно взятому випадку, аналізуючи структуру та функції власної назви, весь контекст твору тощо. За даними кількісних підрахунків, за частотністю використання перше місце в обох перекладачів посідає калькування (50% в О. О'Лір та 31% в О. Мокровольського), а друге місце належить транслітеруванню (27,2% в О. Мокровольського та 17,1% в О. О'Лір.). На третьому місці починаються розбіжності в перекладацьких прихильностях. Так, О. О'Лір віддає перевагу функціональному аналогу й автохтонному відповіднику. У неї на ці способи припадає по 8,9%. А в О. Мокровольського третій за частотністю спосіб – калькування (деонімізація). Калькування є реалізацією стратегії одомашнення, тоді як транслітерація є проявом очуження. Отже, за кількісними показниками, обидва перекладачі обрали стратегію одомашнення. Водночас наявність значної кількості транскодованих відповідників залишає той необхідний елемент вкраплення іноземної культури, іншомовних особливостей, які роблять твір цікавим і привабливим для читачів.

**Перспективи** подальших досліджень полягають у вивченні особливостей перекладацького відтворення власних назв інших творів жанру фентезі.

#### Література:

1. Браун В. К вопросу о жанровой природе «Хоббита» Дж.Р.Р. Толкина: в мир эпоса и обратно. *Вестник СПбГУ*. Сер. 9. 2013. Вып. 3. С. 23–31.

2. Васильева Н. Когнитивная ономастика: взгляд из Европы: рецензия на книгу. *Вопросы ономастики*. 2017. Т. 14. № 3. С. 210–221.
  3. Газизова Л. Трудности перевода имен собственных (на материале перевода романа Тони Моррисон «Песнь Соломона»). *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2009. № 35 (173). С. 42–47.
  4. Карпенко О. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики*. Одеса, 2000. Вип. 4. С. 68–74. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/3712> (дата звернення: 20.05.2019).
  5. Карпенко О. Проблематика когнітивної ономастики : монографія. Одеса : Астропринт, 2006. 328 с.
  6. Кияк Т., Огуй О., Науменко А. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : Нова книга, 2006. 592 с.
  7. Ковтун О., Помазан О. Власне ім'я у художньому творі як перекладацька проблема. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. Вінниця, 2016. С. 46–58.
  8. Кунин А. Фразеологія сучасного англійського мови : учебное пособие для вузов. Москва : Феникс, 1972. С. 5–11.
  9. Кухаренко В. Інтерпретація тексту. Вінниця : Нова книга, 2004. 272 с.
  10. Кушнір Л. Стратегії відтворення імпліцитного змісту творів Дж.Р.Р. Толкіна в українських перекладах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2014. Вип. 24. Т. 2. С. 118–122.
  11. Михайлов В. Лингвистический анализ ономастической лексики в художественной речи : учебное пособие. Симферополь : СГУ, 1987. 82 с.
  12. Стилистика англійського мови / А. Мороховський. Киев, 1991. 270 с.
  13. Новикова О. Потенціал взаємодії ономастики з нейронауками. *Філологічні науки. Проблеми теорії та практики*. Тамбов : Грамота, 2018. № 5 (83). Ч. 2. С. 371–374. URL: [www.gramota.net/editions/2.html](http://www.gramota.net/editions/2.html) (дата звернення: 18.04.2019).
  14. Плотникова А. Принципи і способи атрибуції імен власних в произведениях жанра фентези (на матеріалі англійського мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.19. Москва, 2010. 20 с.
  15. Прокудина О. Ім'я власне в фокусі міждисциплінарних досліджень. *Вісник Кабардино-Балкарського державного університету*. 2011. Т. 1. С. 112–116.
  16. Ребрій О. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2012. 376 с.
  17. Суперанская А. Языковой знак и имя собственное. Проблема языкознания : доклады советских ученых на X Международном конгрессе лингвистов. Москва, 1967. С. 153–154.
  18. Толкиен Дж.Р.Р. Руководство по переводу имен собственных «Властелин Колец». Пер. с англ. Д. Туганбаева, М. Скуратовской. Москва ; Санкт-Петербург : ТТТ ; ТО, 2009. 164 с.
  19. Фадеева О. Відтворення толкінізмів у перекладацькій практиці. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 9 : Сучасні тенденції розвитку мов*. 2007. С. 337–342.
  20. Фоянкова О. Ім'я власне в художественном тексті. Ленинград : Издательство ЛГУ, 1990. 104 с.
  21. Черниговская Т. В своем ли мы имени? URL: <http://www.docplayer.ru/161667-V-svoiom-lmy-imeni.html> (дата звернення: 05.03.2019).
  22. Psycholinguistic norms and face naming times for photographs of celebrities in French / P. Bonin et al. URL: <http://paperity.org/p/18936898/psycholinguistic-norms-and-face-naming-times-for-photographs-of-celebrities-in-french> (дата звернення: 05.03.2019).
  23. Garcia-Ramirez E. Proper Names. A Cognitive-Philosophical Study. URL: [https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/75808/eduardga\\_1.pdf?sequence](https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/75808/eduardga_1.pdf?sequence) (дата звернення: 10.05.2019).
  24. Nramova T. "Poetry in the raw": Defining and translating proper names in literature. *Meaning in Translation: Illusion of Precision, MTIP 2016*, 11–13 May 2016, Riga, Latvia. Procedia – Social and Behavioral Sciences 231. P. 159 – 164.
  25. Müller H., Kutas M. What's in a name? Electrophysiological differences between spoken nouns, proper names, and one's own name. URL: [http://cogprints.org/13/1/Mueller\\_&\\_Kutas.html](http://cogprints.org/13/1/Mueller_&_Kutas.html) (дата звернення: 10.05.2019).
  26. Tolkien J.R.R. Guide to the Names in The Lord of the Rings. URL: <http://tolkien.ro/text/JRR%20Tolkien%20-%20Guide%20to%20the%20Names%20in%20The%20Lord%20of%20the%20Rings.pdf> (дата звернення: 10.05.2019)
- Список довідкових джерел:**
27. Гобіт, або Туди і Звідти. *Вікіпедія : Вільна енциклопедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Гобіт\\_або\\_Туди\\_і\\_Звідти](https://uk.wikipedia.org/wiki/Гобіт_або_Туди_і_Звідти) (дата звернення: 03.06.2019)
  28. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В. Яревой. Москва : Большая рос. энцикл., 2002. 709 с.
  29. АBBYY Lingvo x 5 : словарь. Вып. 15.0.592.10. 2011.
- Список джерел ілюстративного матеріалу:**
30. Толкін Дж.Р.Р. Гобіт, або Мандрівка за Імлисті гори : повість-казка для молодшого шкільного віку. Переклад з англ. О. Мокровольського ; мал. М. Біломлинського. Київ : Веселка, 1985. 303 с.
  31. Толкін Дж.Р.Р. Гобіт, або Туди і звідти. Перекл. з англ. О. О'Лір. Львів : Астролябія, 2007. 320 с.
  32. Tolkien J.R.R. *The Hobbit, or There and Back Again*. London : Haper Collins Publishers, 1995. URL: <https://www.lake.k12.fl.us/cms/lib>.

**Voronina K. Rendering proper names of fantasy novels into Ukrainian (based on J.R.R. Tolkien's novel "The Hobbit, or There and Back Again")**

**Summary.** The present paper focuses on the specifics of rendering proper names belonging to the fantasy novel into Ukrainian. Proper names have always attracted the attention of various researchers. Researching proper names has always been of topical interest, which is stipulated by the range of different factors, including but not limited to constant changes in the vocabulary of any language.

Researchers' interest in translating proper names which belong to literary works is stipulated by specificity of their functioning. Being an integral part of any literary work, they perform the functions which differ from those of other onyms. First of all, nominative function is becoming less significant while others, namely emotional, axiological, expressive, prognostic ones are getting increasing importance. Functional aspect of proper names has to be taken into considerations while creating equivalents to the original proper names in the target language.

Besides, while translating proper names in literary works, the translator has to take into account genre specifics of the latter. Fantasy literary works in general and J.R.R. Tolkien's novel "The Hobbit, or There and Back Again" in particular are characterized by the availability of unreal worlds created by the author with their particular proper names to denote protagonists and antagonists, geographical objects, artifacts etc. While creating/selecting the equivalent, the translator has to recreate the uniqueness of the author's world by means of resources of the target language.

Creating equivalents to the original proper names in the target language, the translator has to apply creative approaches, unconventional thinking, as well as take into consideration different linguistic and nonlinguistic factors ranging from the structure of any lexical unit to the characteristics of the target audience.

There is no single approach to render proper names of literary works. The translator is to take a definite decision taking into account the range of all specific factors on a case-by-case basis. Similarly, the translator is to select the main strategy – foreignization or domestication – as well as the means of their actualization in the target text.

**Key words:** calque (loan translation), onym, proper name, rendering, transcoding, translation equivalent.